

Zénón Elejský

Testimonia DK 29 A

Provizorní ukázky pracovních překladů, zčásti převzatých

A 1 = Diogenés Laertios, Vitae IX, 25-29

(25) Zénón Elejský. Apollodóros o něm v *Kronikách* říká, že co do původu byl syn Teleutargův, ale že jej Parmenidés přijal za vlastního. Timón o něm a o Melisovi říká (fr. 45 D.):

Zénóna velikou sílu a nezdolnou, na obě strany
mluvícího, jenž napadal všechny. Melissa rovněž,
vítěze nad mnoha přeludy, málo jen zdolané...

Zénón byl žákem Parmenida a byl i jeho miláčkem. Byl pěkně urostlý, jak říká Platón v dialogu *Parmenidés* (127b = A 11). Platón jej vzpomíná i v *Sofistovi* (216a) a *Faidrovi* (261d = A 13), kde ho nazval „Eleatský Palamédés“. Aristotelés (fr. 65 = A 10) jej považuje za vynálezce dialektiky, podobně jako Empedoklea za vynálezce rétoriky.

(26) Byl to muž velice ušlechtilý, a to jak ve filosofii, tak coby státník. Kolují mnohé knihy jimi sepsané, oplývající velkým důmyslem. Když však chtěl svrhnout tyrana Nearcha, podle jiných ale Diomedonta, byl dopaden, jak praví Hérakleidés ve svém *Výtahu ze Satyra* (fr. 7). Když se ho při vyšetřování vyptávali na jeho společníky a na dovoz zbraní do Lipary, označil všechny tyranovy přátele, aby mu ukázal, že je úplně opuštěn. Potom řekl, že mu chce ještě něco pošeptat do ucha, načež se do něho zakousl a nepustil, dokud nebyl ubodán, takže dotrpěl stejně jako tyranobijce Aristogeitón.

(27) Démétrios však v *Soujmenovcích* tvrdí, že mu ukousl nos. Antisthenés zase v *Nástupnictvích* vypravuje, že po udání přátel se tyran zeptal, zda mezi spiklenci byl ještě někdo jiný. Tu prý Zénón odpověděl: „Ty, ničitel obce!“ K okolostojícím pak dodal: „Divím se vaší zbabělosti, že ještě sloužíte tyranovi, zatímco já ještě nyní vytrvávám.“ Nakonec si ukousl jazyk a vyplivl jej tyranovi do tváře. Jeho spoluobčané tím byli natolik povzbuzeni, že tyrana hned umlátili. Takto to vypravuje většina spisovatelů. Hermippos však říká, že Zénón byl vhozen do hmoždíře a roztlučen.

(28) I my jsme o něm složili tyto verše (Anthol. Palat. VII, 129):

Měl jsi, ó Zénóne, v úmyslu vykonat krásný skutek,

Eleu z otroctví zabitím vládce vysvobodit.

Byl's však přemožen; tyran tě totiž dal v hmoždíři roztlouct.

Co to však dím? Vždyť jen tělo zahubil, tebe však ne!

Zénón byl vynikající i v jiných záležitostech, především tím, že se k mocnějším choval přezíravě stejně jako Hérakleitos. Neboť i on více než honosnost Athéňanů miloval svou vlast, jež se dříve nazývala Hyelé, později Elea a byla osadou Fóků, prostou obec, která dovedla vychovávat jen dobré muže. Proto se neodstěhoval do Athén, nýbrž strávil život doma.

(29) Jako první představil tazací výklad zvaný *Achilleus*, jak říká Favórinus, i když bývá připisován také Parmenidovi a dalším.

Jeho názory byly takovéto: Jsou (různá, mnohá?) uspořádání (kosmy), prázdnota však není.

Přirozenost všeho pochází z horka a chladu i sucha a vlhkosti, které se navzájem přeměňují.

Původ lidí je ze země, duše je směs toho, co bylo výše jmenováno, přičemž nic z toho

nepřevládá. Říká se o něm, že se rozčiloval nad výtkami; když mu do pak kdosi vytkl, odpověděl:

„Když se nebudu rozčilovat výtkami, tak nebudu cítit radost ani při pochvalách.

Že bylo osm Zénónů, to jsme vyložili už při Zénónovi z Kitia (VII, 35). Zénón Elejský byl v mužném věku za 79. olympiády (464 až 461 před n. l.).

A 2 = Súdá, s. v. Zénón

Zénón Elejský, syn Teleutagorův, filosof (...) žil za 78. olympiády (468 až 465 před n. l.), žák Xenofana nebo Parmenida. Napsal: *Spory, Výklad Empedoklea, K filosofům, O přírodě* [anachronní!].

Říká se o něm, že vynalezl dialektiku, podobně jako Empedoklés rétoriku.

Když ale chtěl svrhnout elejského tyrana Nearcha, podle jiných však Diomedonta, byl dopaden.

Při výslechu si ukousnul jazyk a vyplivnul jej na tyrana, byl uvržen do hmoždíře a roztlučen.

A 3 = Eusebios, Chron. ad Ol. 81, 1–3 (456/454 před n. l.)

A 4 / 1 = Platón, Alkibiadés I; 119a

Sókratés: Nuže, jmenuj někoho z ostatních Athéňanů nebo cizinců, otroka ne svobodného, o kom se může říci, že se stal stykem s Perikleem moudřejším; jako já ti mohu uvést, že styk se

Zénónem měl takový účinek na Pythodóra Isolochova a Kalliu Kalliadova, z nichž jeden i druhý se stal moudrým a váženým, když zaplatil Zénónovi sto min.

A 4 /2 = Scholia in Platonem (scholia vetera), in Alcibiadem I (ad 119a2)

A 4 /3 = Plútarchos, Pericles 4, 5

A 5 = Aristotelés, Rhetorica I, 12; 1372b3 (př. A. Kříž)

A naopak zase ti, jimž provinění vynáší docela jistou chválu, například jak je tomu u Zénóna, že se pachatel mstí za otce nebo za matku, avšak potrestání záleží jenom v peněžité pokutě, ve vyhnanství nebo v něčem takovém.

(Celá kapitola I,12 má titul: Jací lidé a na kom se dopouštějí bezprávi.)

A 6 = Diodóros S., Bibliotheca historica X, 18, 2

A 7 = Plútarchos, Adversus Colotem 32; 1126d

A 8 = Kléméns Alexandrijský, Stromata IV, 57 (př. V. Černušková)

Nejen Aisópiové, Makedoňané nebo Spartaňané vydrželi natahování na skřípec, jak dosvědčuje Eratosthenés ve svém spise *O dobrém a zlém*. Také Zénón z Eleje ve chvíli, kdy ho nutili prozradit jakési tajemství, dokázal vzdorovat mučení a nic nevyzradil. Nakonec si překousl jazyk a plivl ho po tyranovi – podle některých to byl Nearchos, podle jiných Démylos.

A 9 = Filostratos, Vita Apollonii Tyan. VII, 2

A 10 /1 = Diogenés Laertios, Vitae VIII, 57 (viz A 1)

Aristotelés v *Sofistovi* (fr. 65) říká, že rétoriku první vynalezl Empedoklés, avšak dialektiku Zénón.

A 10 /2 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 6

A 11 /1 = Platón, Parmenides 127a-d

Antifón pak říkal, že podle Pythodóra vyprávění kdysi Zénón a Parmenidés přišli na Velké Panathénaie. Parmenidés byl tehdy už dost starý, silně šedivý, avšak krásného a ušlechtilého vzezření. Zénónovi tehdy bylo ke čtyřiceti, byl štíhlý a sličný a říkalo se o něm, že býval Parmenidovým miláčkem. Ubytovali se prý u Pythodóra, v Kerameiku za hradbami. Tam přišel Sókratés a s ním mnoho jiných, kteří chtěli slyšet čtení Zénónových spisů – tehdy byly totiž poprvé předneseny. Sókratés byl tehdy ještě velmi mladý. Četl jim Zénón, neboť Parmenidés byl náhodou venku. Když zbývalo už jen málo do konce čtení, přišel zvenku sám Pythodóros, jak vypravoval, a s ním Parmenidés a Aristotelés, který byl jedním z třiceti [oligarchů], a zaslechli z toho spisu už jen něco málo. On sám však prý slyšel Zénóna už dříve.

A 11 /2 = Athénaios, Deipnosophistae XI, 505f = XI, 113 Kaibel (= Parmenidés A 5 /3)

Bez naléhavé potřeby se nemá říkat [největší lež?], že Parmenidovým miláčkem byl Zénón, jeho spoluobčan.

A 12 = Platón, Parmenides 128be

Ano, Sókrate, řekl Zénón. Ty jsi ovšem pravdu mého spisu nepoznal úplně. Jistě dobře pronásleduješ a jako lakónští psi stopuješ, co bylo řečeno; především je ti ale skryto, že můj spis vůbec není tak domýšlivý, že by sice byl napsán s tím úmyslem, jak ty říkáš, ale že by to před lidmi skrýval jako cosi velice důležitého. Avšak to, co jsi vyslovil, je jenom jakási nahodilá okolnost, zatímco ve skutečnosti to je pomoc Parmenidově řeči, proti těm, kteří si z ní dělají legraci a tvrdí, že pokud jedno jest, tak že z toho pro tu řeč plynou mnohé směšné důsledky, navíc protikladné té řeči. Můj spis se tedy obrací proti těm, kteří říkají, že je mnohost, a oplácí jim stejnou měrou, ba ještě větší, neboť chce jasně ukázat, že jejich hypotéza, že jest mnohost, je ještě směšnější než hypotéza, že jest jedno, pokud se to náležitě promyslí. V takové bojovné náladě jsem to za mlada psal. A když jsem to napsal, někdo mi to ukradnul, takže jsem ani nemohl uvážít, jestli to mám vydat na světlo nebo ne. Mýlíš se tedy, Sókrate, když myslíš, že to napsal člověk ne mladý a ne z bojovné nálady, nýbrž starší a ze ctižádosti. Jinak jsi jej však, jak jsem už řekl, nevystihnul špatně.

A 13 = Platón, Phaedro 261d

Sókratés: Což snad o Elejském Palamédovi [o Zénónovi] nevíme, že mluví podle pravidel umění tak, že se tytéž věci ukazují posluchačům podobnými i nepodobnými, jako jedno i mnohé, jako trvající v klidu i zase unášené [pohybem]?

A 14 /1 = Aristotelés, *Sophistici elenchi* 10; 170b19

A 14 /2 = Diogenés Laertios, *Vitae* III, 48

Jako první prý psal dialogy Zénón Elejský; Aristotelés však v první knize spisu *O básnících* (fr. 55) uvádí Alexamena ze Styry nebo z Téu.

A 15 /1 = Proklos, In *Platon. Parmen.* 694, 23 (ad 127d)

A 15 /2 = Elliás, In *categor.* 109, 6 Busse

A 16 = Eudémos, *Fyzika*, fr. 7; v: Simplikios, In *Physica* 97, 12

Zénón prý říkal, že pokud mu někdo vyloží, co je jedno, bude on moci říct, co je jsoucno.

A 17 = Plútarchos, *Pericles* 5, 3

A 18 = Filón Alexandrijský, *Quod omn. prob. lib.* 14 (II, 460 M.)

A 19 = Tertullianus, *Apologetic.* 50

A 20 = Stobaios, *Anthologium* (III) t. 7, 37 H.

A 21 /1 = Aristotelés, *Metaphysica* III, 4; 1001b7

Dále, pokud je jedno nedělitelné, nebylo by podle Zénónovy zásady ničím. Neboť (prý) nelze pokládat za jsoucí to, co nečiní něco větším, je-li přidáno, ani menším, je-li odebráno, - zřejmě za předpokladu, že jsoucno má velikost. A když má velikost, je něčím tělesným, to je totiž v každém ohledu jsoucí. Ostatní však někdy, jsou-li přidány, působí zvětšení, někdy ne, jako například plocha a linie, bod a jednotka však nikdy.

A 21 /2 = Simplikios, In *Physica* 97, 13

A 21 /3 = Simplikios, In *Physica* 99, 10

(...) Jak vypráví Eudémos (fr. 7), pokoušel se Zénón (...) dokázat, že jsoucno nemůže být mnohostí, neboť ve jsoucím není jedno, přitom mnohost je množstvím jednotek. (...)

A 21 /4 = Filoponos, In Physica 42, 9

Zénón Elejský vystoupil proti těm, kteří se posmívali jeho učiteli Parmenidovi za názor, že jsouc jest jedno, a obhajoval názor svého učitele. Pokoušel se dokázat, že v tom, co je, nemůže být mnohost. Pokud totiž je množství, říká, pak je nutné, aby bylo více jednotek, ze kterých se mnohost skládá, neboť mnohost se skládá z jednotek. Ukážeme-li tedy, že je nemožné, aby bylo více jednotek, pak je zjevné, že nemůže být množství, neboť je z jednotek. A je-li nemožno, aby bylo množství, a je-li nutno, aby bylo buď jedno, nebo množství, avšak množství být nemůže, zbývá, že jest jedno.

A 21 /5 = Seneca, Ep. 88, 44-45

A 22 /1 = Pseudo-Aristotelés, De lineis insectalibus 968a 18

A 22 /2 = Aristotelés, Physica I, 3; 187a1

Někteří však připustili oba tyto důvody: jednak ten, že všechno jest jedno (...), jednak však na základě dělení, vytvářející nedělitelné velikosti.

A 22 /3 = Simplikios, In Physica 138,3

A 23 /1 = Simplikios, In Physica 134,2 (ad I,3; 187a)

A 23 /2 = Pseudo-Plútarchos, Stromata 5

A 24 /1 = Aristotelés, Physica IV, 3; 210b22

Aporie, kterou ukázal Zénón: „Pokud je místo něčím, bude v nějakém místě.“ Řešení není obtížné. Nic totiž nebrání tomu, aby to první místo bylo v jiném, pouze ne jako v onom místě, nýbrž jako stav...

A 24 /2 = Aristotelés, Physica IV, 1; 209a23

Zénónova aporie si žádá nějaký důvod. Pokud je totiž v místě všechno, pak je zřejmé, že bude také místo místa, a toto že postupuje do nekonečna.

A 24 /3 = Eudémos, Physica, fr. 42; in: Simplikios, In Physica 563,17

A 24 /4 = Simplikios, In Physica 562,3

Zénónův důkaz ukazující nemožnost toho, že prostor (*topos*, místo?) je, zní takto:

Je-li prostor, v čem bude? Vždyť vše, co je, je v něčem, a co je v něčem, je též v prostoru. Bude tedy prostor v prostoru, a to jde do nekonečna. Prostoru (místo) tedy není.

A 25 /1 = Aristotelés, Physica 239b9

Zénónovy důkazy o pohybu, které působí potíže těm, kdo je chtějí vyvracet, jsou pak čtyři. První je o tom, že není pohyb; neboť to, co se pohybuje, musí nejprve dorazit do poloviny cesty, než dojde k cíli ...

A 25 /2 = Aristotelés, Physica 233a21

Zénónův důkaz uchvacuje lež, neomezený počet (míst) nelze projít ani se nelze dotknout bezmezného každého zvlášť ve vymezeném čase. ... Nelze projít nekonečným počtem (míst) nebo se dotknout nekonečného počtu v konečném čase...

A 25 /3 = Aristotelés, Topica 160b7

A 26 = Aristotelés, Physica 239b14

Druhý důkaz se nazývá *Achilleus*. Je to ten, že nejpomalejší nemůže být v běhu nikdy dostižen nejrychlejším, neboť pronásledující musí dříve dojít tam, odkud vyběhl prchající, takže pomalejší je nutně vždy o něco napřed. ...

A 27 /1 = Aristotelés, Physica 239b30

Třetí důkaz je nyní ten, že letící šíp stojí. ...

A 27 /2 = Aristotelés, Physica 239b5

Zénón (...):

Pokud je totiž všechno vždy buď v klidu, nebo se pohybuje, (nic se však nepohybuje), tak pokud je ve stejném (místě), je v něm nyní jako vždy se pohybující, (všechno je nyní ve stejném místě), pak je letící šíp nehybný.

A 28 /1 = Aristotelés, Physica 239b33

Čtvrtý důkaz je pak o skupinách o stejném počtu, které se na závodní dráze pohybují proti sobě stejnou rychlostí, ale z opačných stran. Jedna skupina z konce závodního štábu a druhá od prostředku. Přitom se děje, jak Zénón myslí, že se poloviční čas rovná dvojnásobnému. To je však nerozumné... Mějme například stejná stojící tělesa AA, druhá pak BB, startující (počínající?) od středu těles A, stejná počtem i velikostí s nimi; a třetí tělesa CC, startující na konci, stejná s obojími počtem i velikostí a stejně rychlá jako B. Tehdy se stane, že se první (ze skupiny) B dostane na konec závodního štábu zároveň s prvním (ze skupiny) C, když se podél sebe pohybovala. Dále se stane, že tělesa C projdou podél všech B, ale B jen podél poloviny (skupiny) A, takže čas je poloviční, neboť obojí je stejně dlouhý čas podél každého (C podél B - a B podél A). Taktéž se stane, že tělesa B projdou podél všech C, neboť první C a první B bude zároveň na opačných koncích, přičemž se podle jeho slov pohybuje (první C) po stejně dlouhý čas podél každého z B jako podél každého z A, ježto se obojí (B, C) pohybuje stejně dlouhý čas podél A.

A 28 /2 = Simplikios, In Physica 1019, 32

A 28 /3 = Alexandros v: Simplikios, In Physica 1016,14n (cfr. 1019,27)

AAAA

D BBBB E

CCCC

A = skupina stojících těles

B = skupina těles pohybujících se od D směrem k E

C = skupina těles pohybujících se od E směrem k D

D = začátek (start) stadia (stadionu)

E = konec stadia (cíl na stadionu)

A 28 /4 = Simplikios, In Physica 1019,27

A 29 /1 = Aristotelés, Physica 250a19

Proto není pravdivý Zénónův výrok, že kterákoli část prosného zrna působí (při dopadu) zvuk. Nic totiž nebrání tomu, [abychom uznali,] že v žádném čase nehýbe vzduchem, kterým při pádu pohybovala celá měřice.

A 29 /2 = Simplikios, In Physica 1108, 18

(...) Důkaz, kterým se Zénón dotazoval sofisty Prótagory:

„Pověz mi, Prótagoro”, řekl, “zda způsobí zvuk jedno prosné zrno, když upadne, nebo i jedna desetitisícina zrna?”

A když řekl, že nezpůsobí, zeptal se:

„Upadne-li měřice prosa, způsobí zvuk či ne?”

Když pak Prótagorás odpověděl, že způsobí, řekl Zénón:

„Jak to? Není nějaký poměr měřice prosa k jednomu zrnku i k jeho desetitisícině?”

Když on uznal, že je, řekl Zénón:

„Nebudou také vzájemné poměry zvuků tytéž? Neboť v jakém poměru jsou mezi sebou zvučící předměty, v takovém jsou i zvuky. Ježto je tomu tak, pak vydává-li zvuk měřice prosa, vydá jej také jedno prosné zrno i desetitisícina zrna.”

Taková je tedy tázací řeč Zénónova.

A 30 = Áetios, De placitis reliquiae (Stobaei excerpta 303,19) I, 27 (Dox. 303)

Melissos a Zénón říkají, že bůh je Jedno a všechno a že pouze Jedno je věčné a bezmezné.